

Povodom tristote obljetnice smrti Jeana Jacquesa Mabillona (1707-2007)

Sedamnaesto stoljeće u Europi uistinu je bilo stoljeće historiografije. Još je Marc Bloch u svojoj *Apologiji*¹ upozoravao na zanemarivanje doprinosa posebno drugog dijela 17. stoljeća povijesnim znanostima i historiografiji. Upravo se u tome razdoblju razvija erudicija, a rađa se i historijska metoda, kojom razlučujemo istinito od lažnog. Bloch je posebice izdvojio 1681. godinu, »veliki datum u povijesti ljudskog duha«, kada Dom Jean Jacques Mabillon (1632–1707) izdaje svoj *De re diplomatica*. Zašto Bloch baš Mabillonovu djelu pridaje toliku važnost? Pokušat ćemo to pitanje razjasniti i prikazati u kratkim crtama života toga važnoga historioografa u ovom kratkom članku nastalom povodom velike, tristote obljetnice njegove smrti kojoj je u njegovoj rodnoj Francuskoj pridano mnogo pažnje, pa se diljem zemlje tijekom cijele 2007. godine održavaju razni skupovi i tribine posvećene Mabillonu. U ožujku je prezentirana nova biografija *Dom Jean Mabillon, moine et historien*, u lipnju je održana konferencija u Akademiji Reimsa, a od listopada pa do prosinca organiziraju se znanstveni simpoziji u Parizu.

Sl.1: Portret Jeana Mabillona

***

Jean Mabillon rođen je 23. studenog 1632. u selu Saint-Pierremontu (ardensko područje) u siromašnoj obitelji kao peto dijete majke Jean Guérin i oca Estiennea Mabillona. Osnovno je obrazovanje stekao preko svog ujaka Jeana. Nakon svršetka studija na sveučilištu u Reimsu (1644–1653) primljen je u crkveni seminar. U srpnju 1652. Mabillon polaže ispit i dobiva titulu *Magister Artium (maître ès-arts)*. Godinu dana nakon toga pridružuje se benediktinskoj Kongregaciji sv. Maura² i djeluje u samostanu Saint-Remy u Reimsu. No Mabillon uskoro napušta Reims i kreće lutati brojnim samostanima, pa tako 1663. dolazi i u poznati Saint-Denis,³ u kojemu boravi jednu čitavu godinu kao samostanski blagajnik te započinje pripreme za ediciju spisa svetog Bernarda koje će izdati mnogo kasnije, 1667. godine. Oko 1664. dospijeva u Saint-Germain-des-Prés (u blizini Pariza) u kojemu provodi većinu ostatka svog života. U tom benediktinskom samostanu koji je vodio opat Dom Ignatius Philibert, djelovala je vrlo učena skupina samostanskih redovnika, kao što su Du Change, Baluze, d'Herbelot, Cotelier, Renaudot, Fleury, Lamy, Pagi ili Tillemont, koji su proučavali povijest svog reda. No iz te se skupine istraživača posebno istaknuo Jean Mabillon. Tamošnjem je bibliotekaru Lucu d'Achéry-ju (1609–1685) isprva služio kao asistent i bio je zadužen za sređivanje i proučavanje bezbrojnih dokumenata za prvi svezak *Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti in saecularum classes distributa*⁴ koji se spremao. Mabillon je svoj posao obavio toliko dobro da mu je na posljetku povjereno i uređivanje cijele edicije. Za razliku od izvornog plana bolandista koji su namjeravali razvrstati živote svetaca po danima svetaca u crkvenom kalendaru, Mabillon ih je poredao kronološki. Prvi svezak izdan je 1668., a drugi odmah iduće godine (zadnji će biti objavljen 1701. godine). Međutim 1677. oštro je napadnuta i pokrenuta peticija protiv izdavanja *Acta Sanctorum* te je zahtijevano zaustavljanje izdavanja edicije i isprika autora. Mabillon je, naime, »smanjio« broj benediktinskih svetaca s osamdesetak na dvadeset i pet. Odgovor je brzo uslijedio – Mabillon se svojom učenošću odlučno obranio od opozicije djelovanja benediktinaca i hrabro nastavio s radom. Da bi preispitao što veći broj rukopisa i dokumenata, Mabillon kreće na brojna putovanja, a

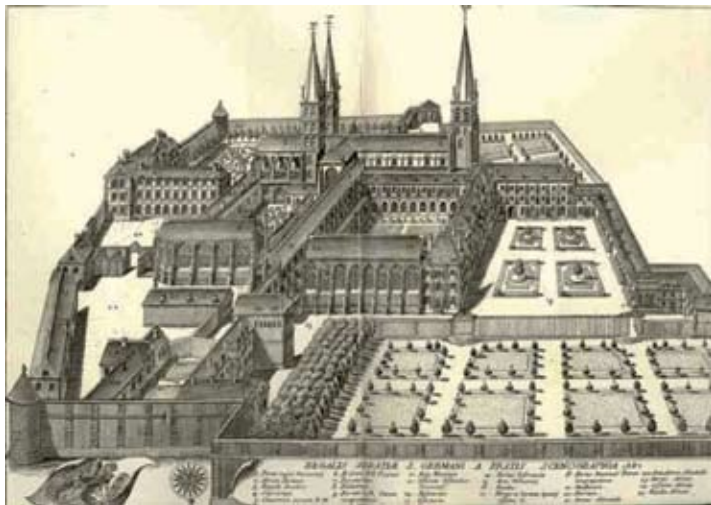
1 U punom i izvornom naslovu *Apologie pour l'histoire ou Métier d'historien*, izdano posmrtno u Parizu 1949.

2 *Congregation de St. Maur* predstavljala je francusku kongregaciju benediktinaca osnovanu 1621. Ime je dobila po učeniku svetog Benedikta, svetom Mauru iz 6. stoljeća. Novoj su kongregaciji pridruženi svi francuski benediktinski samostani izuzev onih u posjedu Clunija. Centar je postao *Saint-Germain-des-Prés*. Maurinci su se posebno isticali u proučavanju povijesti francuskih provincija i skupljanju vrijednih kolekcija knjiga. Uz Mabillona od maurinaca posebno su se istaknuli Dom Thierry Ruinart koji je objavio kritička izdanja Grgura iz Toursa i Fredgarda i Dom Antoine Rivet de la Grange koji je započeo pisanje *Histoire littéraire de la France*.

3 U tamošnjoj kraljevskoj nekropoli sahranjeni su gotovo svi francuski kraljevi.

4 *Acta Sanctorum* su enciklopedijski tekstovi koji istražuju živote mučenika [martira] i svetaca, a pokrivaju razdoblje od smrti sv. Benedikta do kraja 11. st. Temelje buduće edicije postavio je Heribert Rosweyde. U izdavanju su najistaknutiji bili isusovci, Jean Bolland i njegovi bolandisti. Izdavanje je započeto 1643. godine, a potrajalo je čak do 1940.

veća među njima su bila po Burgundiji (1682), Švicarskoj, Njemačkoj i Austriji (1683) i Italiji (1685–1686).⁵ Njegova su istraživanja poticali i ondašnji ministri, Colbert i Le Tellier. Svoja saznanja i otkrića s putovanja objavio je u četiri sveska knjiga nazvanih *Vetera Analecta* (1575/1678). Bavio se i liturgijskom povijesti, *De liturgia gallica* (1685) i *Musaeum Italicum* (1687–1689).

Sl.2: Opatija Saint-Germain-des-Prés 1687., slavni maurinski katalog opatija Monasticon Gallicanum

*Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*⁸, u razdoblju kada se nalazila na vrhuncu svoje književne djelatnosti. Dvije godine (1703) kasnije izlazi i prvi svezak *Annales Ordinis Sancti Benedicti occidentalium monachorum patriarchae* na kojima je Mabillon radio još od 1693.

U prosincu 1707. Mabillon je naglo obolio na putu između Pariza i Chellesa od začepjenja mokraćnih putova. Premješten je u Pariz, gdje nakon četiri tjedana neizdržive boli i umire. Jean Mabillon pokopan je u *Chapelle de la Vierge* u Saint-Germain-des-Présu. U doba francuske revolucije crkva je razrušena pa je grob privremeno pomaknut, no nakon restauracije ponovno je smješten iza glavnog oltara crkve.

U razvojnom slijedu diplomatike i paleografije posebno važno mjesto ima rasprava benediktinca Jeana Mabillona i isusovca Daniela Papenbroeck (1628–1714) vodena preko njihovih kapitalnih djela. Papenbroeck, naime, od 1660. godine radi kao suradnik na izdavanju *Acta Sanctorum* te se nameće kao uvaženi autoritet. On je u svom djelu *Propylaeum antiquarium*⁹ u pitanje doveo autentičnost brojnih dokumenata i svetačkih vita. Papenbroeck zahtijeva *discrimen veri et falsi*, razlikovanje pravih i falsificiranih isprava. Međutim, njegova želja da se na osnovi pojedinačnih zapažanja stekne opći zaključak bila je suviše opterećena nepotrebnim skepticizmom i hiperkriticizmom. Merovinske i karolinške diplome,

Nakon povratka s putovanja u Italiji Mabillon ulazi u polemiku s opatom Jean-Armandom le Bouthillierom de Rancéom iz reda trapista⁶ koji je od svećenika zahtijevao veću zastupljenost fizičkog rada. Mabillon samostanske učenjake brani u *Traité des études monastiques* (1691) i *Réflexions sur la Réponse de M. l'Abbé de la Trappe* (1692). Njima je opravdao znanstveni rad kao oblik pobožne aktivnosti, ali i propisao *curriculum* koji je uključivao proučavanje teoloških izvora uz svetu i sekularnu povijest. U to vrijeme umire i Mabillonov otac Estienne koji je doživio čak 104 godine. Iako ga je vijest o njegovoj smrti potresla, nije se zaustavio u daljnjem radu.⁷ Pred kraj svojeg života Mabillon je konačno doživio i zaslužena priznanja kojih je uglavnom dotada bio lišen. Tako 1701. godine postaje i član

5 Odlazi kao poslanik kralja Luja XIV., a knjige je nabavljao za kraljevsku biblioteku, *Bibliothèque du Roi*. Vraća se sa 2192 rukopisa i rijetkih knjiga na što je potrošio 6096 franaka.

6 Trapisti su zapravo reformirani cisterciti. Ime trapisti dobili su po reformskom pokretu koji je počeo u 17. stoljeću u cistercitskom samostanu Notre Dame de La Trappe u Normandiji, nadahnutog obnoviteljskim pokretom koji je počeo 500 godina prije u samostanu Cîteaux pokraj Dijona, kojime se nastojalo utjecati na promjenu dotadašnjega prilično labavog načina života monaha. Zato je i službeno ime trapista *Ordo Cisterciensis Strictioris Observantiae* [O. C. S. O.], odnosno ČRed cistercita strožeg opsluživanja. Trapisti imaju i manje poznatu žensku granu.

7 Jednom prilikom je iskoristio rasprave o autentičnosti relikvije da bi napisao disertaciju *Eusebii Romani ad Theophilum Gallum Epistola de Cultu Sanctorum Ignotorum* (1698) o problemima verifikacije života svetaca i njihovih relikvija.

8 Akademija napisala i lijepih umjetnosti (ranije i *Académie royale des Inscriptions et Médailles*) isprva je djelovala kao francusko društvo zaduženo za napredovanje epigrafije. Društvo se sastojalo od 40 članova podijeljenih na ogranke za povijest, arheologiju i filozofiju. Jedna je od pet sastavnih Akademija *Institut de France*.

9 Djelo je objavljeno kao uvod drugog sveska *Acta Sanctorum* 1675. godine u Antwerpenu pod punim naslovom *Propylaeum antiquarium circa veri ac falsi discrimen in vetustis membranis*.

odnosno sve povelje nastale prije Dagoberta I. tako je proglasio falsifikatima povodeći se za neispravnim tezama. Njegova je kritika pogodila posebno benediktinske redove u kojima je većina tih isprava i izdana. Dom Jean Mabillon je sa svom ozbiljnošću, kojom je dosezao razinu pravog znanstvenika, pristupio proučavanju povijesne građe u koju je Papebroeck unio toliko sumnje. Držao je da najprije treba objaviti pripremljene radove i naglasio kako se u ispravama moraju analizirati i stil, ortografija, vanjske i unutarnje karakteristike isprave, a ne samo određene jezične formule kao što je to zagovarao Papebroeck. Upravo rezultat toga bilo je grandiozno djelo *De re diplomatica libri sex*¹⁰, namijenjeno znanstvenoj metodi rješavanja diplomatskih pitanja i tako postavio čvrste temelje budućoj diplomaciji. I bio je to doista primjeren odgovor Papebroecku; Mabillon nije nastavio polemiku, on je dostigao ono što je Papebroeck svojim djelom tek težio – dao je *generalia principia* novoj nauci. Njegova knjiga služila je kao udžbenik dva stoljeća, sve do druge polovice 19. st. Uostalom, Mabillon je u njoj riješio pitanje postanka i upotrebe različitih vrsta pisama u ispravama pa je u XI. poglavlju prve knjige prvi put sistematizirano latinsko pismo. Bilo je to i rođenje nove povijesne znanosti – latinske paleografije. Mabillon u petoj knjizi donosi i neke faksimile, što je također bila prva pojava u paleografskoj znanosti. Osvrće se i na ulogu monograma u ispravama koja je dotada bila zapostavljena.

Djelo je izašlo u Parizu pod punim naslovom: *De re diplomatica libri sex, in quibus quidquid ad veterum instrumentorum antiquitatem, materiam, scripturam et stilum; quidquid ad sigla, monogrammata, subscriptiones, ac notas chronologicas; quidquid inde ad antiquariam, historicam forensemque disciplinam pertinet, explicatur et illustratur. Accedunt commentarius de antiquis regum Francorum palatiis, veterum scripturarum specimina tabulis LX comprehensa; nova ducentorum, et amplius, monumentorum collectio opera et studio domni Johannis Mabillon, presbyteri ac monachi ordinis S. Benedicti e congregatione S. Mauri. Lutetiae Parisiorum 1681.* Za tu, 1681. godinu, stoga možemo reći i da je godina rođenja diplomatike (sam naziv discipline proizašao je iz naslova). U Parizu 1709. izlazi i drugo izdanje knjige, u kojemu Mabillon donosi neke ispravke, ali odgovara i svojim kritičarima.

Knjiga se ne dotiče samo diplomatike već obrađuje i pravnu povijest, kronologiju, sfragistiku i arheologiju. Mabillon je proučavao i razvika pisma, knjižno pismo (*scriptura litteratoria*) i pismo kojim su pisane diplome (*scriptura diplomatica*). Ova podjela je zadržana u daljnjim istraživanjima. Knjižno je pak pismo razdijelio u pet vrsta: *Romana vetus*, *Gothica*, *Anglosaxonica*, *Langobardica* i *Franco-gallica* (kasnije dodana). Pritom je pogriješio držeći da su *Gothica*, *Anglosaxonica*, *Langobardica* i *Franco-gallica* proizvod naroda po kojima se ti tipovi pisma nazivaju. Većinu naziva preuzima iz otprije poznate terminologije, osim nazive *Merovingica* i *Carolina* koji su izvorno njegovi. Unatoč tome, Mabillonovo je djelo prvi znanstveni rad koji je omogućio daljnji razvika latinske paleografije oslobodivši je dotad prisnog odnosa s diplomatikom. Ime toj novoj znanosti dat će jedan drugi benediktinac, Dom Bernardo de Montfaucon, koji ga je prvi put upotrijebio u svom djelu objavljenom 1708. godine pod naslovom *Palaeographia graeca sive de ortu et progressu litterarum*. Ipak, inicijator Montfauconova djela bio je upravo Mabillon.

***

Razmislmo li sada o uvodnim riječima i citatu Marca Blocha iznesenog na početku, lako ćemo shvatiti zašto se iz izrazito produktivnog i za znanost naprednog 17. stoljeća izvaja ime Jeana Mabillona. Njegov je znanstveni pristup, po kojemu je ustvari bio čovjek ispred svoga vremena, odredio daljnji razvoj diplomatike i latinske paleografije, ali i historiografije u cijelosti. Stoga je upravo Mabillon po svojoj učenosti, ali i skromnosti o kojoj nam govore i njegove vjerojatne zadnje riječi »*humilité, humilité, humilité*«, idealni predstavnik reformiranog benediktinskog reda. Francuski povjesničar Pierre Chaunu, Mabillonovu ulogu u stvaranju novog, prosvijećenog duha također uočava kada ga uz Jeana de Launoya i Fleuryja naziva »humanističkim osloboditeljem parazitskih praznovjerica«. No, Mabillonovu učenost najbolje opisuju njegov suvremenik, bibliotekar iz Firence Antonio Magliabechi nazvavši ga *museum inambulans et viva quaedam bibliotheca*. Svakako, Mabillon nije bio samo osamljeni znanstvenik u inače mračnome dobu, dapače, njegova je učenost i veličina stečena na čvrstim temeljima koje su postavili crkveni redovi u bogatim samostanskim opatijama

SL.3: Naslovnica knjige De Re diplomatica libri sex

10 Digitalizirana verzija Mabillonova djela dostupna je na stranici: <<http://www.math.hu-berlin.de/~mrw/mabillon/>>.

Sl.3: Mabillonov portret (Charles Robustel) u prvom izdanju *Annales Ordinis Sancti Benedicti occidentaliū monarchorum patriarchae*

poput Saint-Denisa u Francuskoj. Samo je takva okolina mogla pogodovati daljnjem razvoju i napretku humanističkih nagađanja. U takvim su okolnostima Mabillon i Papenbroeck, ali i Richard Simon te Baruch Spinoza, nezavisno jedni od drugih i svatko na svoj način, pridonijeli stvaranju potpuno novog načina kritike djela. Početak je to novog razdoblja historiografije, za kojim ni Hrvatska nije kasnila pa je Ivan Lučić – Lucius i prije rasprave Mabillona i Papenbroecka kritički odabrao povijesnu građu.

Njegovo je ime ostavilo dubok trag u francuskoj kulturi. Tako ime Jeana Mabillona nosi *Revue Mabillon* koja izlazi od 1905. godine, brojne pariške kavane i restorani pa čak i metro-stanica sagrađena 1925. godine u šestom okrugu (*6^e arrondissement de Paris*) Pariza.

Posebno zahvaljujemo na pomoći i savjetima profesorima Tomislavu Galoviću, Mirjani Matijević-Sokol i Mariju Strechi.

Literatura

I.

Barnes, Harry Elmer. *A history of historical writing*. New York: Dover Publications Inc., 1963.

Bloch, Marc. *The Historian's Craft*, New York: Random House; Vintage Books, 1964.

Chaunu, Pierre. *Civilizacija klasične Evrope*. Beograd: Jugoslavija, 1977.

Gross, Mirjana. *Historijska znanost: razvoj, oblik, smjerovi*. Zagreb: SNL, 1980.

Carbonel, Charles-Olivier [Karbonel, Šarl-Olivije]. *Istoriografija*. Beograd; Plato; Zemun: XX vek, 1999.

Novak, Viktor. *Latinska paleografija*. Beograd: Naučna knjiga, 1980.

Stipišić, Jakov. *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*. Zagreb: Školska knjiga, 1972.

Šanjek, Franjo. *Latinska paleografija i dipolmatika*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu - Hrvatski studiji, 2005.

Rohr, Christian. »Ein gefälschtes Mittelalter? Methoden der Historischen Hilfswissenschaften zur Analyse von Urkunden«. *Kriminelles Mittelalter. 4. interdisziplinäre Ringvorlesung der Interdisziplinären Zentrums für Mittelalterstudien an der Universität Salzburg*. Ed. Heinz Dopsch. Salzburg: Sveučilište u Salzburgu, 2004/2005. 1 – 20.

Rück, Peter. »Die Urkunde als Kunstwerk«. *Fachgebiet Historische Hilfswissenschaften. Ausgewählte Aufsätze zum 65. Geburtstag von Peter Rück*. *Elementa diplomatica* 9. Ed. Erika Eisenlohr i Peter Wörm. Marburg an der Lahn: Philipps-Universität Marburg, 2000. 117-139

»Mabillonu, Jean«. *Hrvatska opća enciklopedija*, sv. 6, Kn – Mak. »Papebroch, Daniel«. *Hrvatska opća enciklopedija*, sv. 8, O-Pre. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1999.

Fatouros, Georgios. »MABILLON, Jean«. *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*, sv. 5. 511–514. <<http://www.bautz.de/bbkl/ml/mabillon.shtml>> (27. 5. 2007).

»JOHN MABILLON (1632-1707)«. *Online Encyclopedia*. <http://encyclopedia.jrank.org/de/LYD_MAJ/MABILLON_JOHN_1632_1707_.html> (26. 5. 2007).

»Mabillon, Jean (1632-1707)«. *Historisches Seminar der Universität Zürich*. <http://www.hist.unizh.ch/ag/e-learning/bdb_detail.php?id=308> (26. 5. 2007).

DISCOVERING THE MIDDLE AGES: Monks in 17th-Century France. (virtualna izložba). <<http://www.hmml.org/exhibits/Maurists/INTRO.HTM>> (24. 6. 2007).

II.

Sl. 1 preuzeta je s <http://www.cg08.fr/var/plain/storage/images/panoramique_des_ardennes/les_ardennais_celebres__1/les_ardennais_celebres_en_photos/mabillon_d_j/134236-2-fre-FR/mabillon_d_j_imagelarge.jpg> (22. 6. 2007).

Sl. 2 preuzeta je s <<http://www.encyclopedie-universelle.com/images/abbaye-saint-germain-des-pres-1687.jpg>> (24. 6. 2007).

Sl. 3 preuzeta je s <http://141.20.150.220/-mrw/mabillon/images/Mabillon_DE_RE_DIPLOMATICA_0006_praefatio_3.jpg> (05. 6. 2007).

Sl. 4 preuzeta je s <<http://www.encyclopedie-universelle.com/images/mabillon-annales-paris-1703.jpg>> (26. 5. 2007).

PRO TEMPORE

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI

Pro tempore

Časopis studenata povijesti
godina IV, broj 4, Zagreb, 2007.

Glavni i odgovorni urednik

Goran Mihelčić

Uredništvo

Martina Borovčak, Vanja Dolenc, Goran Mihelčić, Filip Šimetin Šegvić

Urednički savjet, odabir i redaktura rasprava i članaka

Maja Crnjac

Dizajn i priprema za tisak

Nela Marušić
Željka Jordan

Lektura i korektura

Martina Kovačević
Jasna Šarić

Prijevodni sažetaka na engleski jezik

Davor Šoštarić

Izdavač

ISHA Zagreb - Klub studenata povijesti

Naklada

Tiskano u 500 primjeraka

Tvrdnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno je uz novčanu potporu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i izdavačke kuće Profil International. Zahvaljujemo izdavačkoj kući Profil International na financijskoj potpori u tiskanju ovog broja. Časopis je besplatan.

Adresa uredništva:

ISHA Zagreb - Klub studenata povijesti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:

isha.protempore@gmail.com